

***SARCOLEOTIA PLATYPUS*, ONDER EEN ANDERE NAAM WEER TERUG VAN WEGGEWEEST**

Martin Gotink¹ & Stip Helleman²

¹Hoetinkhof 95, 7251 WK Vorden, ²Sweelinck 78, 5831 KT Boxmeer

Gotink, M. & Helleman, S. 2016. *Sarcoleotia platypus*, renamed and back in The Netherlands. *Coolia* 59(1): 15–17.

A new find of *Sarcoleotia globosa* (Sommerf. Fr.) Korf in The Netherlands is documented and described. The species was found once before in The Netherlands in 1965 under the name *Sarcoleotia platypus* on peat moor soil among mosses. The present find was done in a nature development area on a former farmland. Dozens of fruiting bodies were found on sandy soil where the top layer was removed about 8 years ago.

Op 14 november 2014 werd een natuurontwikkelingsgebiedje in de buurt van Lochem bezocht door Martin Gotink. Dit gebied is deels geplagd en er wordt verschrallingsbeheer op de overgebleven graslanden toegepast. Het heeft al diverse interessante paddenstoelen opgeleverd. Op de plagplekken werden eerder al Roze grondschiifje (*Roseodiscus formosus*), Blauwgroen trechtertje (*Omphalina chlorocyanea*), Zandaardtong (*Geoglossum arenarium*) en Franjekorsttrechtertje (*Cotylidia undulata*) gevonden. De graslanden waren tot nu toe weinig interessant, maar dit keer werden er voor het eerst een tweetal wasplaten en een aardtong gevonden: Gewoon vuurzwammetje (*Hygrocybe miniata*), Zwartwordende wasplaat (*Hygrocybe conica*) en Kleverige aardtong (*Geoglossum glutinosum*), een teken dat het verschrallingsbeheer zijn vruchten begint af te werpen.

Het betreffende perceel is lang als landbouwgrond in gebruik geweest en tot 2005 werden hier maïs, bieten en graan verbouwd. In 2006/2007 is dit gebied door Natuurmonumenten als natuurterrein ingericht met als doel het te verschrallen. Sinds die tijd is er gespreid geplagd. De ongeplagde delen worden jaarlijks gemaaid, inclusief afvoeren. Sinds een paar jaar wordt een groot deel van dit gebied extensief begraaasd door Hereford koeien; de andere delen worden nog steeds gemaaid. Jonge opslag van grove den en berk wordt op de meeste plekken af en toe verwijderd, andere stukken worden juist weer met rust gelaten. De meeste plagplekken zijn nog steeds spaarzaam begroeid met vooral heide, diverse mossoorten en wat opslag van berk of grove den.

Tijdens het bezoek op 14 november werden bij toeval op een vrij zanderige plek heel kleine ‘spijkertjes’ gevonden, die bijna niet opvielen. Er bleken tientallen exemplaren op een klein oppervlak bijeen te staan. Was het bij de piepkleine exemplaren, die als eerste werden gevonden, nog niet zeker of het wel een paddenstoel was – bij de grotere exemplaren die in tweede instantie werden gevonden, had het er toch wel alle schijn van. Bij thuiskomst werd eerst maar eens een stukje onder de microscoop gelegd. Daar bleek dat het in ieder geval een ascomyceet was. Maar nu nog een naam... vooraan beginnen in Nordic Macromycetes (Hansen & Knudsen, 2000) dus. Uiteindelijk kwam daar de optie *Sarcoleotia* uit, maar daar wordt maar één soort van beschreven, *S. globosa*, die bovendien niet uit Nederland bekend zou zijn.

Foto's van *Sarcoleotia* op internet lieten twee erg verschillende soorten zien, *Sarcoleotia turficola*, een *Ascocoryne* met een groen hymenium¹, en iets wat perfect op Martins vondst

1. Het gaat hier om *Ascocoryne turficola* (Boud.) Korf, hetgeen genetisch ondersteund wordt (Bunyard et al. 2008, Wang et al. 2006) (dit is bij de voorbereiding van de nieuwe Standaardlijst helaas over het hoofd gezien).

leek: *Sarcoleotia globosa*. Uit Nederland is de eerste soort bekend, maar de tweede niet. Over de wel uit Nederland bekende *Sarcoleotia platypus* was maar weinig te vinden.

Op internet werd het artikel van Schumacher & Sivertsen (1987) gevonden, waarin *Sarcoleotia globosa*, *S. nigra* en *S. platypus* samenvoegd worden tot 1 soort: *Sarcoleotia globosa*. Maar 'Index Fungorum' en 'MycoBank' beschouwen alle 3 soorten nog als verschillende soorten.² De enige Nederlandse vondst uit 1965 werd in 1966 door Maas Geesteranus in *Sarcoleotia* omgecombineerd (Maas Geesteranus, 1966a) en vervolgens aan het publiek voorgesteld in *Coolia* (Maas Geesteranus, 1966b). In dat artikel wordt *Helvella platypus* (*H. platypoda*) in het genus *Sarcoleotia* geplaatst. Maas Geesteranus beschouwt tevens *S. nigra* als synoniem met *S. platypus*. De status van *S. globosa* wordt ook door hem besproken, waarbij hij twijfelt of dit eveneens synoniem is met *S. platypus*.

Schumacher en Sivertsen verwerpen in hun artikel uit 1987 de naam *Helvella platypoda*, ofschoon dit de oudere naam is, en beschouwen hem zelfs als *nomen dubium*, omdat de originele beschrijving niet een eenduidige interpretatie toestaat en er geen type-materiaal meer voorhanden is. De consistentie van de soort werd namelijk, door De Candolle, als "leerachtig gelatineus" beschreven, "met een geplooid hoed en een ingedrukte vuilwitte steel", wat volgens Schumacher en Sivertsen ook geïnterpreteerd kan worden als een echte *Helvella*.

Het al dan niet ontbreken van 'gelatineus weefsel' is men in de loop der tijd anders gaan interpreteren door het gebruik van microscopen en door de toegenomen kennis van weefseltypes. Maas Geesteranus, die 'gelatineus' materiaal uit het herbarium van Patouillard heeft gezocht, kon hiervan niets terug vinden. Toen Martin het verse materiaal van 'zijn' exemplaar bekeek, was het niet gelatineus, maar toen het materiaal bij Stip aankwam, was het inmiddels zo glibberig dat het hem aan een *Leotia* deed denken. De hypothese van de auteurs van dit artikel is dat het vruchtlichaam vocht aan zich bindt (in dit laatste geval van het verpakkingsmateriaal), want ook microscopisch was geen gelatineus weefsel te vinden.

Sarcoleotia platypus

Beschrijving van het Nederlandse materiaal, aangevuld met waarnemingen van Schumacher en Sivertsen (S. & S.) (* = gemeten aan levend materiaal)

Vruchtlichamen: 7–15 mm hoog en met een 0,5–1,5 mm brede steel. Bovenop met een hoedje met een duidelijk ingerolde rand, deze is 2–5,5 mm breed. Bij vers materiaal is het hoedje niet opvallend gelatineus tot sterk gelatineus, dit ondanks het feit dat er geen echt gegelatiniseerd weefsel gevonden is, zoals bij *Ascocoryne* e.d. In het onderste gedeelte van het hymenium worden echter grote aantallen gelige oliedruppels gevonden in en tussen de parafysen (Maas Geesteranus: alleen in de parafysen).

Asci: 8-sporig met amyloïde pore, blauw met lugol, * $131 \times 8.8\text{--}12\text{ }\mu\text{m}$ (S. & S.: $70\text{--}155 \times 7.2\text{--}11\text{ }\mu\text{m}$). De aan- of afwezigheid van haken aan de basis kon niet met zekerheid vastgesteld worden wegens de taaiheid van het weefsel.

Parafysen: bruin, gesepteerd, gebogen aan de top.

Sporen: niet gesepteerd of een enkele maal met één sept; gevuld met meerdere kleinere en grotere oliedruppels, *(22–)25–32 $\times$ 3,5–5 μm in water. (S. & S.: 22–45,5 $\times$ 3–5,8 μm , met 0–4 septen afhankelijk van de leeftijd van de vruchtlichamen (19% 0 septen, 43 % 1 sept en 28 % 2 septen uit 260 metingen).

2. Het blijft een feit dat indien taxonomisch-nomenclatorische veranderingen niet doorgegeven worden aan de databasebeheerder, er niets verandert.

Figuur 1. *Sarcoleotia globosa*.
(Foto: Martin Gotink)

Ook het aantal septen in de sporen heeft geleid tot veel verwarring over het soort- en genus-concept, zo blijkt uit de verschillende namen die door Schumacher & Sivertsen als synoniem zijn opgenomen. Uit hun eigen onderzoek blijkt dat de soort erg variabel is en dat het aantal septen waarschijnlijk afhankelijk is van de ouderdom.

De meeste vondsten die Schumacher en Sivertsen hebben onderzocht, zijn gedaan op kale, verstoorde grond (door erosie, brand, toedoen van de mens). Slechts enkele vondsten zijn waarschijnlijk gedaan op begroeide plekken. De soort komt volgens het onderzoek van Schumacher en Sivertsen vooral voor in het noordelijk halfrond in meer arctische/alpiene gebieden. Veel vondsten zijn gedaan in Fennoscandinavië, maar er zijn ook vondsten bekend uit o.a. Japan, Canada, Groenland en Oostenrijk. Er is één vondst bekend van het zuidelijk halfrond, uit een klimatologisch gematigder deel van Argentinië. Op internet zijn ook nog vondsten uit de bergen van Spanje en Frankrijk te vinden.

Drie vondsten uit het laagland van België, Duitsland en Nederland zijn qua hoogteverspreiding afwijkend. Of dit uitzonderingen zijn of dat er te weinig naar deze soort gezocht is, zal moeten blijken. Deze vondst toont in ieder geval weer aan dat de soort wel degelijk in het laagland gevonden kan worden. Wanneer vaker op kale grond naar kleine zwartbruine spijkertjes wordt gezocht, zou de soort wel eens algemener kunnen blijken te zijn dan men nu denkt.

Het genus *Sarcoleotia* werd van oudsher binnen de Helotiales geclassificeerd, maar meer recent phylogenetisch onderzoek heeft aangetoond dat het binnen de nieuwe klasse van de Geoglossomycetes, in een groep met *Thuemenidium* en *Nothomitra*, hoort (Hustad et al. 2011).

Met dank aan Ascofrance forum, speciaal Gabriele Cacialli en Vincent Hustad voor literatuur.

Literatuur

- Bunyard, B., Wang, Z., Malloch, D. Clayden, S. & Votik, A. 2008. New North-American records for *Ascocoryne turficola* (Ascomycota: Helotiales). *Fungi* 1 (2): 23–31.
- Hansen, L. & Knudsen, H. 2000. Nordic Macromycetes I: Ascomycetes. Nordsvamp, Copenhagen.
- Hustad, V., Miller, P., Moingeon, J.-M. & Priou, J.-P. 2011. Inclusion of *Nothomitra* in the Geoglossomycetes. *Mycosphere* 2 (6): 246–254.
- Schumacher, T. & Sivertsen, S. 1987. *Sarcoleotia globosa* (Sommerf.: Fr.) Korf, taxonomy, ecology and distribution. In: G. A. Laursen, J. F. Ammirati & S. A. Redhead (eds). Arctic and alpine mycology II. - Environmental Science Research 34: 163–176.
- Maas Geesteranus, R.A. 1966a. On *Helvella platypus* DC. *Proceedings van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Section C.* 69:191–203.
- Maas Geesteranus, R.A. 1966b. *Sarcoleotia platypus* (D.C. Ex Pers.) Maas G. *Coolia* 12 (3-5): 44–47.
- Wang, Z., Johnston, P., Takamatsu, S., Spatafora, J. & Hibbett, D. 2006. Toward a phylogenetic classification of the Leotiomyces based on rDNA data. *Mycologia* 98 (6): 1065–1075.

